

Columbuskrabben en andere zeldzame drijvende zeebewoners

Frans de Jong [collectie-adviseur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; ariefransdejong@me.com]

Erwin J.O. Kompanje [honorair conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; erwinkompanje@me.com]

Maandag 17 september 1492 voeren drie schepen op de Atlantische Oceaan onder commando van Cristoforo Colombo die wij beter kennen onder de naam Columbus. Het scheepsjournaal vermeldt: Toen het op die maandag licht werd, zagen ze nog veel meer drijvend gewas en iets dat op rivierkroos leek en daarin vonden ze een levende krab, die door de Admiraal bewaard werd. Volgens de Admiraal waren dit onbetwistbare tekenen van de nabijheid van land, want 80 leguas* van land kom je die niet tegen. Deze bewijzen kwamen Columbus goed van pas. Zijn mannen waren al dagen onrustig vanwege afwijkingen van het kompas en omdat zij al weken geen spoor van land hadden gezien. Het zou nog tot 11 oktober duren en bijna 3.900 kilometer varen, voordat zij land in zicht zouden krijgen. Het krabbetje, kwam Columbus dus heel goed uit om het moreel van mannen op te vijzelen. Uiteindelijk zou hij de Nieuwe Wereld ontdekken.

Op die bewuste maandag in 1492 bevond Columbus zich ongeveer op 28° Noorderbreedte en 37° Westerlengte. Dat is midden op de open oceaan, ongeveer 1.900 kilometer ten westen van het eiland La Palma. Het meest westelijke eiland van de Canarische Eilanden. Vanwaar dan toch dat 'gewas' met de krab erin? Het was een bruinwier *Sargassum natans*, het zogenaamde Sargassowier dat vanuit het westen kwam aandrijven. De Sargassozee die vanuit Columbus' positie nog een kleine 3.000 kilometer naar het westen ligt, bij Bermuda, is er naar vernoemd. De krab was vrijwel zeker *Planes minutus*, de Columbuskrab. Honderd procent zeker kunnen we dat niet zeggen omdat het exemplaar dat Columbus bewaarde, verloren is gegaan. Desalniettemin is de naam van de ontdekkingsreiziger verbonden aan deze

oceanische krab die, zo we nu weten, deel uitmaakt van de drijvende Sargassumwiergemeenschap.

Sneeuw en storm

De Algarve in het zuiden van Portugal is in de wintermaanden een prettig oord waar de auteurs van dit artikel al jaren kerst en nieuwjaar plachten door te brengen. Ook tijdens de jaarwisseling 2009/2010 werd deze traditie voortgezet. In plaats van een vlekkeloze vlucht naar een aangename 20°C met een zonnetje, vielen ons ditmaal uren vertraging door sneeuwval op Luchthaven Rotterdam ten deel en moest het vliegtuig uitwijken naar Sevilla in Spanje. Niet door sneeuwval, maar wegens hevige storm rond de luchthaven van Faro. Het weer werd de volgende weken nauwelijks beter: veel regen, storm en onweer. Vooral onweer is iets dat je zelden meemaakt op het strand. Dit alles weerhield ons er niet van om regelmatig een nat pak te halen en toch de vloedlijn te inspecteren. Hoewel de gebruikelijke aanspoeling van schelpengruis meestal ontbrak (ondergestoven), loont het vaak toch de moeite om even te kijken. Je weet maar nooit wat de storm aanvoert. Het stormde immers onafgebroken uit het westen.

Columbuskrabben

Op 31 december 2009 was het raak op het strand van Praia da Marinha. Tussen de regenbuien door daalden we de trappen af naar het strand. Het was wel oppassen geblazen omdat de kust hier uit zandsteenkliffen van een meter of vijftig hoog bestaat, met aan de voet een smal zandstrand. De door regen doorweekte kliffen waren heel instabiel en op deze plaats werd vorig jaar een gezin verpletterd onder een rotsblok van het formaat woonhuis.

Erwin zag de piepschuim drijver (waarmee visnetten aan het oppervlak worden gehouden) als eerste tussen het drijfhoout liggen. Aan de begroeiing met wier en eendenmosselen (*Lepas anatifera*) was te zien dat hij al een tijd had rondgedreven. In een spleet zaten twee levende krabbetjes. Bij Frans gaan bij zo'n vondst de alarmbellen rinkelen: krabben in drijvende voorwerpen zouden weleens bijzonder kunnen zijn! Daarom werden de krabben in situ gefotografeerd en voor nader onderzoek meegenomen. Het bleek te gaan om een mannetje en een vrouwtje van *Planes minutus*, de Columbuskrab. Deze soort spoelt uiterst zelden aan, hoewel de Portugese kust wel goede kansen biedt.

* Een legua of Portugese mijl is 5.917 meter

▲ Het strand van Praia da Marinha, vindplaats van de Columbuskrabben en Portugese oorlogsschepen. (Erwin Kompanje)

▲ Columbuskrabben in hun drijvende onderkomen; rechts detailopname. (Erwin Kompanje)

Ricardo Zariquiey Alvarez beschrijft de soort als zeldzaam in zijn standaardwerk over de krabben van het Iberisch schiereiland. Van de Noordzee zijn slechts drie meldingen bekend, twee van de Belgische kust en één vondst uit Nederland. A.M. van den Oord (werkzaam bij het toenmalige Museum voor het Onderwijs, het huidige Museon, in Den Haag) raapte er op 20 oktober 1958 eentje levend op bij strandpaal 95 te Scheveningen tijdens een zware storm. Dit exemplaar werd los in de vloedlijn gevonden, wat heel ongebruikelijk is. Columbuskrabben worden eigenlijk alleen op drijvende voorwerpen gevonden, zoals wierbossen, drijfhout en drijvers van visnetten, vaak te midden van eendenmosselen. Ze zijn ook bekend als meelifters op zeeschildpadden. In de dagen rond de vondst van het enige Nederlandse Columbuskrabje spoelden door de zuidwesterstorm grote hoeveelheden wier aan, waaronder Sargassumwier. Daarmee is het krabje, dat nog steeds wordt bewaard in de collectie van Naturalis, vermoedelijk aangevoerd. De Columbuskrabbetjes uit de Algarve zijn opgenomen onder catalogusnummer NMR 9937-01278. Het is een nieuwe soort voor de collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam.

Portugese oorlogsschepen

Op het strand van Praia da Marinha, maar ook op bijna alle andere stranden die we bezochten, lagen blauwe

blaasjes. We herkenden deze direct als kwallen die Portugese oorlogsschepen (*Physalia physalis*) worden genoemd. Ze waren echter van een kleiner formaat, want een volgroeid Portugees oorlogsschip heeft een drijflichaam of pneumatofoor van 10 tot 35 cm.

▲ Een aangespoeld Portugees oorlogsschip. (Erwin Kompanje)

Onze vondsten waren niet groter dan 5-6 centimeter. Ze deden sterk denken aan de kwallen die Frans een paar maanden eerder in Zuid Afrika zag, maar die behoorden waarschijnlijk tot een andere soort, namelijk *Physalia utriculus*, de zogenaamde bluebottle. Zouden dit dan ook bluebottles kunnen zijn? Dat is onwaarschijnlijk want Bruce Halstead, wereldautoriteit op het gebied van giftige zeedieren, gaat uit van een Atlantische soort - *Physalia physalis* en een Pacifische soort - *Physalia utriculus*. Ze komen het meest voor in tropische wateren, maar kunnen zoals blijkt, een behoorlijk eindje door de wind worden meegevoerd. Wij vonden in de Algarve

dus de Atlantische soort *Physalia physalis*. Mogelijk jonge dieren die massaal door de storm op de kust zijn gezet. Mocht u ze ook eens vinden, pas dan op. Ook kleine Portugese oorlogsschepen zijn bijzonder giftig! Raak nooit de tentakels aan. De dactylozoïden kunnen ook bij gestrande exemplaren nog lang werkzaam blijven en gemeen steken.

Ramshoorninktvissen

De Portugese stranden hadden nog een verrassing voor ons in petto. Voor Frans een oude bekende van zowel de Canarische Eilanden, Indonesië, Nieuw Zeeland als Zuid-Afrika, maar op het vaste land van Europa zagen we deze soort nu voor het eerst. Op 30 december 2009 bezochten we het strandje in de haven van Sagres en daar raapten we dit keer de eerste op: de schelp van de ramshoorninktvvis (*Spirula spirula*), een klein, platgewonden wit schelpje met losse windingen.

▲ De schelp van de ramshoorninktvvis, begroeid met jonge eendenmosselen (*Dosima fascicularis*). (Frans de Jong)

▲ De Columbuskrabben zijn geconserveerd in 70% alcohol en hebben catalogusnummer NMR 9937-01278 gekregen. (Kees Moeliker)

Het is de inwendige schelp van een inkt vissoort. De dieren leven mesopelagisch, in het zogenaamde middenwater. Overdag verblijven ze op een diepte van 600 - 700 meter en 's nachts migreren ze naar ondieper water (minder dan 300 meter). De schelpen bestaan uit afgesloten kamertjes. Als de inktvis sterft, drijft de schelp naar het oppervlak en kan daardoor aanspoelen. Dezelfde dag reden we nog door naar Praia do Martinhal een paar kilometer ten oosten van Sagres, ook daar lagen volop spirula's in de vloedlijn. ◀

Literatuur

- Adema, J.P.H.M., 1991 - De Krabben van Nederland en België (Crustacea, Decapoda, Brachyura) - Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden
- Blauwe, H. de, 2002 - Columbuskrabbetjes, *Planes minutus* (Linnaeus, 1758), derde vondst voor de Noordzee - De Strandvlo 22 (1): 21-23
- Chace, F.A., 1951 - The oceanic crabs of the genera *Planes* and *Pachygrapsus* Proceedings of the US National Museum 101(3272): 65-87
- Eneman, E., Kerckhof, F. & Rappé, G., 1983 - Columbus crab, *Planes minutus*, in our coastal waters, second finding for North Sea - De Strandvlo 3(2): 42-46
- Halstead, B.W., 1965 - Poisonous and Venomous Marine Animals of the World, Volume 1, Invertebrates - United States Government Printing Office, Washington
- Halstead, B.W., 1971 - Venomous Coelenterates: Hydroids, Jellyfishes, Corals and Sea Anemones - in: W. Bücherl, W. & Buckley, E. (eds.) - Venomous Animals and their Venoms, Volume III - Academic Press Inc., New York
- Post, H. & De Jong, A.F., 2010 - Portugese oorlogsschepen en ploegende schelpen - Straatgras 22(4): 75-77
- Reid, A. & Jerep, P., 2005 - Family Sepiolidae - in: Jerep, P. & Roper, C.F.E. (eds.) - Cephalopods of the World. An annotated and illustrated catalogue of species known to date. Volume 1. Chambered nautilus and sepioids (Nautilidae, Sepiidae, Sepiolidae, Sepiadariidae, Idiosepiidae and Spirulidae) - FAO Species Catalogue for Fishery Purposes 4(1). Rome, FAO
- Van den Oord, A.M. & Holthuis, L.B., 1959 - De Columbuskrab in Nederland gevonden - De Levende Natuur 62(1): 30-32
- Werner, H., 2005 - Christoffel Columbus, De ontdekking van Amerika, Scheepsjournaal 1492 - 1493, naar het manuscript van Fray Bartolomé de las Casas - Uitgeverij Maarten Muntinga, Amsterdam
- Zariquiey Alvarez, R., 1968 - Crustáceos Decápodos Ibéricos - Investigacion Pesquera, Tomo 32, Imprenta Juvenil, Barcelona